

อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง
The Principle of Aruakkhasampadha Dhamma for the Existence and Development
to the Community Traditional of Northeastern Lower Region

วรเชษฐ์ โทอิน
พระมหานัฐพล อัสสรธมโม (สดีวงศ์)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
Worachet Tho-un
Pramaha Natthapol Issaradhammo (Sadeewong)
Mahamakut Buddhist University Yasothon Buddhist collage
E-mail: worachet.th@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ: 12 มีนาคม 2566; วันที่แก้ไขบทความ 31 มีนาคม 2566; วันที่ตอบรับบทความ: 3 เมษายน 2566
Received: March 12, 2023; Revised: March 31, 2023; Accepted: April 3, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ การสืบสานและสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกา และการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามแนวอารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 3 โครงการ เพื่อนำเอาผลของการวิจัยและข้อค้นพบมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบูรณาการให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า

1. การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางศาสนาเป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อการสืบสานประเพณีอันดีงาม การสร้างสื่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟควรให้ความสำคัญใน 3 ด้าน คือ (1) การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชันอย่างลงตัว (2) เนื้อหาในสื่ออนิเมชัน ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน และ (3) ควรมีการกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชันที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

2. ชุมชนมีองค์ความรู้จากการจัดงานประเพณีจุดไฟตุ้มกาได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากคนในชุมชนที่เป็นแหล่งกำเนิดประเพณี แต่ยังมีบางกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องอยู่บ้าง สิ่งเหล่านั้นถือว่าเป็นต้นทุนการของงานประเพณี ซึ่งการชิงความหมายในลักษณะมักเกิดขึ้นอยู่เสมอในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธรเป็นการสืบสานความเชื่อความเลื่อมใสที่สื่อแสดงออกมาในรูปแบบการพุทธานุชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา

3. แนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก คือ (1) ผู้นำทางศาสนาต้องมีการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อวัฒนธรรมประเพณีให้โดดเด่นยิ่งขึ้น (2) ผู้นำทางด้านพิธีกรรมต้องเป็นต้นแบบที่ดีในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน และ (3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนกิจกรรมและประเพณี

คำสำคัญ: อารักษ์สัมปทา, การดำรงอยู่, การส่งเสริมพัฒนาประเพณี, ชุมชนอีสานตอนล่าง

Abstract

The purpose of this research was to study the creation and development of innovative media for promoting the Bun Bang Fai tradition, preserving the traditional values of the Thoomka lantern of Yasothon Province, and strengthening the traditional values of the garlands made with paddy rice for cultural tourism. The research uses the dharma principle of protecting and promoting the development of community traditions in the lower Isan region. It is a mixed research project consisting of three sub-projects, which aim to apply the research findings to teaching and learning, as well as integrating them with the local economic, social, and cultural environment. The research findings are as follows:

1. Promoting and building cooperation among communities, educational institutions, government agencies, and religious institutions is a critical factor in continuing the good traditions. The creation of innovative media related to the rocket festival should focus on three aspects: (1) integrating the history of the rocket festival with the current situation in animation media, (2) promoting eco-tourism that connects the ASEAN community through content in animation media, and (3) presenting the history of the Bun Bang Fai tradition in an accessible and easily understandable animated medium.

2. The community has the knowledge to organize the Thoomka lantern properly because they are the origin of the tradition. However, there are still some activities that are inconsistent, which are considered recreations of traditional events. Competition for meaning in appearance always occurs among various ethnic groups. The continuation and creation of the thoomka lantern in Yasothon Province is the continuation of beliefs and veneration expressed in the form of Buddhism.

3. The guidelines for promoting the culture and tradition of the paddy rice parade are as follows: (1) Religious leaders must create good awareness of cultural traditions to make

them more outstanding. (2) Ceremonial leaders must be good role models in continuing the culture and traditions in the community. (3) Local government organizations and educational institutions in the community should be ready to support activities and traditions.

Keywords: Aruakkhasampadha Dhamma, Existence, Promoting the Development of Traditions, Lower Northeastern Region Community

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทางวัฒนธรรม อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการดำรงอยู่ การเรียนรู้ และวิถีชีวิต นโยบายไทยแลนด์ 4.0 เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าจะเป็นเกาะป้องกัน สามารถต้านแรงเสียดทานที่จะพึงมีพ้องเกิดด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพราะได้เล็งเห็นความสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้การกระทำที่ติดอยู่ในโมเดลแบบเดิมที่ “ทำมากได้น้อย” จึงต้องการปรับเปลี่ยนเป็น “ทำน้อยได้มาก” นโยบายการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่กล่าวอยู่บ่อยครั้งแต่ก็ไร้ผล เริ่มมีความชัดเจนและปฏิบัติได้จริงเมื่อมีนโยบายภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุน เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเริ่มมีการส่งเสริมความเป็นท้องถิ่นนิยมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัฒนธรรม ประเพณีมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ การแสดงศักยภาพในท้องถิ่น การเปิดเผย การรื้อฟื้น การประกอบสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นมาตามแรงนิยมหรือปรารถนาเพื่อตอบสนองสังคมบริโภคนิยมจนบดบังข้อเท็จจริงบางประการที่แฝงมากับวัฒนธรรมประเพณีด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น การชิงความหมายทางวัฒนธรรม การพัฒนาจึงเป็นไปในรูปแบบ “Power of Shared Knowledge” ไม่ใช่ “Power of Knowledge” ดังเช่นในศตวรรษที่ผ่านมา การได้มาซึ่งความรู้ในศตวรรษนี้ไม่เพียงพอเพราะต้องควบคู่กับการสร้างความหมายและนัยยะในองค์ความรู้เท่านั้น และที่สำคัญคนในยุคนี้จำต้องค้นหา “ข้อดีในสิ่งที่เสีย” (Positive Side of the Bad) ไม่ใช่หาข้อเสียในสิ่งที่ดี (Negative Side of the Good) (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559) จากที่กล่าวมาเพื่อจะบ่งบอกให้ทราบว่าโลกยุคปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนทุกเรื่อง ข้อมูลบางอย่างอาจจะ “จริงคือเท็จ เท็จคือจริง เท็จคือเท็จ จริงคือจริง” นี่เป็นตรรกะที่จำต้องอยู่ร่วมกันในยุคข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช), 2542)

จากสภาพปัญหาที่จะพึงมีพ้องเกิดจึงปรากฏแนวคิดหลายอย่างที่มีอยู่ตั้งแต่เดิมมาและที่เกิดขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นการป้องกันภัยคุกคามทางวัฒนธรรมประเพณี เช่น หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “หลักกาลามสูตร” ที่ย้ำถึงการตรวจสอบความคิดและความเชื่อ อนึ่งนโยบายไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) ก็เป็นแนวคิดหนึ่งที่เป็นความมุ่งหวังในฐานะเป็นเกาะป้องกันความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ด้วย นอกจากนี้ การสร้างเกาะป้องกันตัวเองก็เป็นสิ่งจำเป็น ชุมชนภาคอีสานเป็นชุมชนใหญ่ที่มีความหลากหลายทางประเพณี

วัฒนธรรมและจารีต 12 เดือนก็คือชื่อยืนยันจารีตประเพณีประจำเดือน การพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นจะนำไปสืบต่อในลักษณะของงานตามวิถีท้องถิ่น เช่น การนำวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ มาฆบูชา วิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น วันสำคัญเหล่านี้ก่อให้เกิดประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ “วันมาฆบูชา” ก่อนให้เกิด “ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก” ส่วน “วันวิสาขบูชา” ก่อให้เกิด “ประเพณีบุญบั้งไฟ” และวันออกพรรษาก่อให้เกิดภูมิปัญญาด้าน “การทำไฟตุ้มกา” เป็นต้น ฉะนั้นเพื่อเป็นกระบวนการ “เสริมสร้างและสืบสาน” ในชุดวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยจะนำเสนอการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ และการสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร ตามแนวหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ “หลักอารักขสัมปทา” เพื่อเป็นการสร้างเกาะป้องกันตนเองที่เหมาะสม (ประเพณีสยาม, 2562)

จากสภาพการณ์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยเห็นว่าวิถีการบริโภคนิยมถือเป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นสำคัญในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนในมิติ (dimension) ทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงการเปิดกระบวนทัศน์ในการทำความเข้าใจต่อองค์ความรู้ด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและวิถีคิดด้านการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยชุด เรื่อง “อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง” เพื่อการรู้เท่าทันและการเข้าใจที่ถูกต้องต่อประเพณีที่เป็นวิถีปฏิบัติ เพื่อเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ตามสถานการณ์ปัจจุบัน และมีโครงการวิจัยย่อย 3 เรื่อง คือ (1) การสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ (2) การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร และ (3) การเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คำถามการวิจัย

1. ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านการเสริมสร้างคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดยโสธรและรูปแบบการส่งเสริมการสร้างรายได้ให้กับชุมชนมีความสัมพันธ์กับอารักขสัมปทาในทางพุทธศาสนาอย่างไร
2. หลักธรรม คือ อารักขสัมปทาในทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับรูปแบบวิถีการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อเสริมสร้างคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ และสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร ตามแนวอารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง

2. วัตถุประสงค์รอง

- 2.1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร
- 2.2 เพื่อสร้างสื่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ
- 2.3 เพื่อพัฒนาสื่อวัฒนธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
- 2.4 เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร
- 2.5 เพื่อสืบสานประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร
- 2.6 เพื่อสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร
- 2.7 เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกของชาวจังหวัดยโสธร
- 2.8 เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการเสริมสร้างคุณค่าของประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมชีวิตวิถี (Inno-Life) โดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์
- 2.9 เพื่อสร้างคู่มือในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมชีวิตวิถี (Inno-Life) โดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์
- 2.10 เพื่อนำคู่มือรูปแบบวิธีการส่งเสริมคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย เรื่อง “อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ควบคู่กันสำหรับวิธีการสืบค้นข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะได้เลือกใช้วิธีการสืบค้นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการลงพื้นที่สำรวจงานวิถีชุมชนก่อนการดำเนินการวิจัยและในระยะเวลาของการวิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นมาตามกระบวนการของระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ด้านข้อมูลเชิงปริมาณและด้านข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับกลุ่มตัวอย่าง (Sample) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างต่อๆ ไปแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) (enable survey, 2564) และผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย

ก. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่การวิจัย

โครงการวิจัยย่อย ชุดที่ 1 เรื่อง “การสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ” ใช้ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ดังต่อไปนี้

1. ประชากร (Population)

ประชากร (Population) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ให้ข้อมูลเชิงปริมาณและตอบคำถามปลายเปิด ประกอบด้วยประชาชนในชุมชนวัฒนธรรมนวัตวิถีที่มีสำเนาทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่จริงในเขตพื้นที่อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำนวน 23 ชุมชน มีประชากร จำนวน 20,283 คน โดยมีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน ตามตารางการคำนวณของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2550)

2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) การวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 377 คน กำหนดตามตารางการคำนวณของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2550) การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกรายบุคคล จำนวน 23 คน จากตัวแทนชุมชน จำนวน 23 ชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแบบโควตา (Quota) ให้เพียงชุมชนละ 1 คน เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อความเสมอภาคและความเป็นกลางในการได้ข้อมูลเชิงลึกโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างต่อไปแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling)

3. พื้นที่การวิจัย (Research Area)

เขตพื้นที่ในอำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร เป็นพื้นที่หลักในการวิจัย

ข. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่การวิจัย

โครงการวิจัยย่อย ชุดที่ 2 เรื่อง “การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร” ใช้ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย (Population and Target Group)

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากประชากรทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ในตำบลทุ่งแต้ โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตูมกา จำนวน 9 รูป/คน

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติการ (Practitioner Information) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการสร้างผลิตภัณฑ์ประเพณีจุดไฟตูมกา จำนวน 36 คน

2. พื้นที่การวิจัย (Research Area)

เขตพื้นที่ตำบลทุ่งแต้ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เป็นพื้นที่ในการวิจัย

ค. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่การวิจัย

โครงการวิจัยย่อย ชุดที่ 3 เรื่อง “การเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ดังต่อไปนี้

1. ประชากร (Population)

ประชากร (Population) ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ประกอบไปด้วยกลุ่มชุมชนวิถีชีวิตที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร จำนวน 10 ชุมชน ประชากร (Population) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมด จำนวน 15,376 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการศึกษาและเก็บข้อมูลในครั้งนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่อาศัยอยู่จริงในเขตพื้นที่อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร จำนวน 375 คน สำหรับใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ซึ่งได้มาจากวิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, อ้างถึงใน เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ 2550, หน้า 110) และใช้กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีแบบเชิงลึก (In-depth Interviews) ในการให้ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นรายบุคคล จำนวน 20 คน ซึ่งได้คัดเลือกมาจาก 10 ตำบล โดยใช้ตัวตำบลละ 2 คน ในเขตพื้นที่ของอำเภอมหาชนะชัย เท่านั้น ทั้งนี้เพราะสาเหตุที่ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกได้จัดขึ้นแห่งเดียวคือในเขตพื้นที่อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

3. พื้นที่การวิจัย (Research Area)

เขตพื้นที่ในอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เป็นพื้นที่หลักในการวิจัย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา/ตัวแปรที่วิจัย

2.1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ผู้วิจัยและคณะได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์คัดเลือกตัวแปร (Variable) ที่เกี่ยวข้องประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก โดยมุ่งศึกษาเฉพาะตัวแปร (Variable) ดังนี้ คือ

- 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ, อายุ, การศึกษา, อาชีพ, และรายได้
- 2) ปัจจัยด้านบริบทชุมชน ประกอบด้วย วัฒนธรรมประเพณี, ผู้นำทางศาสนา, ผู้นำชุมชน, การรวมกลุ่มทางสังคม, การมีส่วนร่วม, นโยบายภาครัฐ, การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การรวมกลุ่มของชุมชน, และวิถีชีวิตชุมชน (Inno-Life)
- 3) หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ ประกอบด้วย อุฏฐานะสัมปทา, อารักขสัมปทา, กัลยาณมิตตตา, และสมชีวิตา

ซึ่งตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยได้มาจากวิธีการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การศึกษา ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์จากแนวคิดสำคัญของปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและผู้วิจัยได้นำกรอบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ “หลักอารักขสัมปทา/ทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์” มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัย

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่างเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีชุมชน (Inno-Life)

3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยใช้เวลา 1 ปีงบประมาณ คือ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2563 ถึง วันที่ 30 กันยายน 2564

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าไคสแควร์ (χ^2) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Parson's Correlation Coefficient) ประมวลผลข้อมูลจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ วิเคราะห์เชิงพรรณนา วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและวิเคราะห์อุปนัย โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบ 3 เส้า คือ (1) ตรวจสอบด้านข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล (2) ตรวจสอบด้านกรอบระยะเวลา และ (3) ด้านผู้วิจัยแล้วสรุปบรรยายเชิงพรรณนา (descriptive)

สรุปผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ทำวิจัยชุด เรื่อง “อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง” และมีโครงการวิจัยย่อย จำนวน 3 โครงการ คือ (1) การสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ (2) การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร และ (3) การเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

ก. การวิจัยโครงการย่อย ชุดที่ 1 เรื่อง การสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.01) ซึ่งอภิปรายผลได้ว่าประเพณีบุญบั้งไฟซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีแหล่งกำเนิดมาจากวรรณกรรมและความเชื่อของท้องถิ่นได้สร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนซึ่งมีคุณค่าต่อประชาชนทั่วไปและอนุชนรุ่นหลังโดยเฉพาะการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนสืบไป การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่ การประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม และกระบวนการจุดบั้งไฟของผู้ดำเนินงานเป็นบริบทของกิจกรรมที่ต้องมีความเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืนที่แสดงออกถึงเสน่ห์ของงานประเพณีบุญบั้งไฟ

ประจำจังหวัดยโสธร ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการจัดงานบุญบั้งไฟควรมีการทบทวนการดำเนินงานและการให้การสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม วัฒนธรรมและประเพณีบุญบั้งไฟสามารถสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีวิถี การดำรงชีพอยู่ดี มีสุข สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างคุณธรรมทางจิตใจ สร้างความรัก ความสามัคคีและความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชน ดังนั้น การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันทางศาสนา การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการประเพณีบุญบั้งไฟ และผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนกำหนดรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟ นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อการสืบสานประเพณีอันดีงามที่จะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟให้มีความยั่งยืน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา คำผา (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีฮีตสิบสองมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้านการสร้างความมั่นคงแก่ระบบครอบครัวและเครือญาติ และด้านการพัฒนาระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและต่างชุมชน ประเพณีฮีตสิบสองมีคุณค่าต่อการพัฒนาในระดับบุคคล ได้แก่ ด้านจิตใจด้านสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ ความรู้ ความสามารถ ส่วนการพัฒนาในระดับสังคม ได้แก่ การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการงบประมาณและช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ส่วนคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การศึกษา การปกครอง การสื่อสารและเทคโนโลยี สุขภาพและสาธารณสุข ส่วนแนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง ได้แก่ การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติประเพณีแต่ละเดือนให้ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพสังคม เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า สื่อนวัตกรรม (Innovation) เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น มีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28) ซึ่งอภิปรายผลได้ว่า แนวทางในการสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ (1) การบูรณาการประวัติศาสตร์ของประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในรูปของสื่ออนิเมชันอย่างลงตัว (2) เนื้อหาในสื่ออนิเมชันควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มประชาคมอาเซียน และ (3) สื่อประชาสัมพันธ์ควรมีกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชันที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

ส่วนการสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นนั้น ควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ (1) การสร้างรสนิยม เสน่ห์ หรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครอนิเมชันควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสม (2) ภาพประกอบสื่ออนิเมชันควรมีความกลมกลืน

แบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีท้องถิ่นในปัจจุบัน และ (3) เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรมีเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติมาประกอบการนำเสนอข้อมูล ส่วนประเด็นของภาพ เสียง และตัวอักษร (Subtitle) ควรบรรยายเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ หนึ่ง เพื่อเป็นการตอบโจทย์การวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยแปลผลการวิจัยที่ได้รับจากข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แล้วนำมาเป็นกรอบในการสร้างสื่ออนิเมชันประเพณีบุญบั้งไฟ

2) ผู้วิจัยจัดทำโครงร่างสื่ออนิเมชันประเพณีบุญบั้งไฟ ตามกรอบ (Concept) ของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

3) ผู้วิจัยได้นำสื่ออนิเมชันประเพณีบุญบั้งไฟ (ฉบับร่าง) ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่ออนิเมชันและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 23 คน ให้ทำการตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของสื่อ พร้อมทั้งปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งนำสื่ออนิเมชันประเพณีบุญบั้งไฟที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์ของสื่ออีกครั้งหนึ่ง

4) ผู้วิจัยนำสื่ออนิเมชันประเพณีบุญบั้งไฟที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปสอบถามความถูกต้องแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการ “Data Triangulation” หรือการเปรียบเทียบและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งแรกมาเปรียบเทียบกับความเสถียรของข้อมูลกับข้อมูลปัจจุบันของผู้ให้สัมภาษณ์ (Pre date-Post data) จำนวน 23 คน (ใช้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ชุดเดิม)

5) ผู้วิจัยนำสื่ออนิเมชันไปตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการ “Data Triangulation” หรือ “การเปรียบเทียบและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน

6) ผู้วิจัยนำสื่ออนิเมชันไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟและนำไปเผยแพร่ในส่วนงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดยโสธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน โรงเรียน และสถานศึกษาต่างๆ เป็นต้น

2. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยได้จำแนกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 5 ประเด็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งสามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่า

ประเด็นที่ 1. ความว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมเพี้ยนล้ำคุณค่าเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นของตนเองอย่างยั่งยืน คนรุ่นใหม่จะต้องให้ความสำคัญและเข้ามาเรียนรู้และร่วมกันสืบสานประเพณีร่วมกันต่อไป สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ สามารถสร้างความรู้ และความสนใจด้านวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้”

ประเด็นที่ 2 ความว่า “แนวทางในการดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชน ประกอบด้วยการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชนและการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี กระบวนการบริหารจัดการ การงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัยการส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากผู้คนในชุมชน การมีส่วนร่วมของโรงเรียน สถานศึกษาทุกระดับ หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา คือปัจจัยหลักในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน”

ประเด็นที่ 3 ความว่า “การโฆษณาประชาสัมพันธ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นควรมีแนวทางและวิธีการที่หลากหลาย สื่อที่ใช้ต้องมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีส่วนใหญ่จะขึ้นป้ายและการโฆษณาผ่านสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์เป็นหลัก สำหรับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่ออนิเมชันก็นับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่ดีอีกทางหนึ่ง การผลิตสื่อควรมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ ความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มค่าของการผลิตสื่อในเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น”

ประเด็นที่ 4 ความว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชันที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่ผู้ชมสามารถจินตนาการได้อย่างไม่จำกัดขอบเขต ควรที่จะสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยากให้ง่ายขึ้น ควรเป็นสื่อที่สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย สามารถสร้างความรักความผูกพันกันในครอบครัว และในอนิเมชันควรจะแฝงไปด้วยข้อคิดคติสอนใจในรูปแบบต่างๆ ควรเป็นสื่อที่สามารถเสริมสร้างสติปัญญาให้วัยเด็กๆ ได้อย่างดีเยี่ยม”

ประเด็นที่ 5 ความว่า “การโฆษณา ประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีการนำไปเผยแพร่ในระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) ในสื่อออนไลน์ (Online) ประเภทต่างๆ เช่น Facebook, Line, Youtube การประชาสัมพันธ์สื่ออนิเมชันของประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน วัด ห้างสรรพสินค้า หรือสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรม เป็นต้น การประชาสัมพันธ์สื่ออนิเมชันประเพณีบุญบั้งไฟ ควรให้ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม เป็นต้น นำไปประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้”

3. ข้อเสนอแนะ

1) ชาวบ้านควรมีการส่งต่อภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมประเพณีสู่คนรุ่นใหม่โดยเน้นสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของงานประเพณีพิธีกรรมเพื่อให้คนรุ่นใหม่มีการสืบต่องานประเพณีพิธีกรรมต่อไปโดยไม่หลงลืมวัตถุประสงค์และอูบายวิธีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ

2) ภาครัฐควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นโดยอาศัยรากฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วและให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมทั้งการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การประยุกต์และสร้างใหม่อย่างเหมาะสม

3) หน่วยงานด้านการศึกษาควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นๆ เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตนควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่ เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การหวงแหน รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

4) หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีร่วมกับชาวบ้าน รวมถึงการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของประเพณีพิธีกรรม อันจะนำมาซึ่งการเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม และดำเนินงานด้านวัฒนธรรมประเพณีอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

ข. การวิจัยโครงการย่อย ชุดที่ 2 เรื่อง การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ อธิบาย ได้ดังนี้

1.1. ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร

ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร พบว่า คนในชุมชนมีองค์ความรู้จากการจัดงานประเพณีจุดไฟตุ้มกาได้อย่างถูกต้อง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้สามารถอธิบายได้ว่าเนื่องจากคนในชุมชนที่เป็นแหล่งกำเนิดประเพณี และผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมส่วนใหญ่เป็นพุทธมามกะ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมในงานก็มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นและพุทธศาสนิกชนทั่วได้ถือปฏิบัติมาเป็นประจำทุกปี แต่ยังมีบางกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องหรือไม่เกี่ยวข้องอยู่บ้าง เช่น มีการสวดแทรกเรื่องธุรกิจบันเทิง เป็นต้น แต่เหล่านี้นถือว่าเป็นนันทนาการของงานประเพณี ซึ่งการชิงความหมายในลักษณะมักเกิดขึ้นอยู่เสมอในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

1.2. ด้านการสืบสานประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร

การสืบสานประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร พบว่า ในการสืบสานประเพณีเป็นสิ่งที่ผู้คนในชุมชนได้นำเนินการอย่างเป็นรูปแบบอย่างเหมาะสม ทั้งการถ่ายทอดประเพณี รูปแบบการสืบสานที่เป็นรูปธรรมและเน้นคติความรู้ในงานประเพณีได้อย่างลงตัว เหตุที่เป็นเช่นนี้ สามารถอธิบายได้ว่าในท้องถิ่นนั้นยังมีผู้รู้ที่เป็นปราชญ์และมีการถ่ายทอดความรู้ โดยเฉพาะการบริหารจัดการประเพณีอย่างเป็นระบบ เช่น มีการประชุม

ปรึกษาสามารถแสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ได้ ประกอบกับมีการประชาสัมพันธ์ประเพณีที่สอดคล้องกับลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของงาน

1.3. ด้านการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร

การสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร พบว่า ในการสร้างคุณค่าประเพณี เช่น การต่อยอดภูมิปัญญาต่างๆ ที่เป็นเครื่องมือหรือองค์ประกอบสำคัญของประเพณี ปัจจุบันเป็นสิ่งที่ผู้จัดงานรวมถึงคนในชุมชนมีการกระทำอย่างเป็นรูปธรรม เหตุที่เป็นเช่นนี้ สามารถอธิบายได้ว่าปัจจุบันเรามีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่สามารถชี้แนะและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับคนในท้องถิ่นอยู่เสมอ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนาวิ ดลรัฐ และคณะ (2560) ที่ได้ศึกษาการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบุญสงกรานต์ เพื่อพัฒนาการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า สาเหตุสำคัญของการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาอิตติสยงคองสิบสี่เป็นแนวทางการปฏิบัติสืบทอดกันมาในสังคมได้อย่างสงบสุข ผ่านกระบวนการประสานสัมพันธ์ตามบทบาทของบ้าน วัด และโรงเรียน ในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม สังเคราะห์ได้ 9 องค์ประกอบ มีค่าความแปรปรวนสะสม ร้อยละ 52.43 ของความแปรปรวนทั้งหมด ซึ่งรหัสภูมิปัญญาวัฒนธรรมบุญสงกรานต์ที่พบประกอบด้วย (1) การสืบทอดวัฒนธรรมบุญเดือนห้า (2) การจัดสงกรานต์ ให้สัมพันธ์กับบุญประเพณี 12 เดือน (3) จัดบทบาท บ้าน วัด โรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญในวันสงกรานต์ (4) จัดไตรสิกขาให้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม (5) จัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้เรื่อง ข้าว น้ำและดอกไม้ในโรงเรียน (6) จัดชมรมผู้สูงอายุที่ศรัทธาพุทธศาสนา (7) ส่งเสริมให้พระภิกษุ ปราชญ์ท้องถิ่น ออกแบบงานสงกรานต์ (8) วันสงกรานต์เป็นการละเล่นด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ของคนรุ่นใหม่ และ (9) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาธรรมบุญเดือนห้าและนำมาเป็นแนวทางสร้างและพัฒนาบทเรียนเสริมหลักสูตร การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบุญสงกรานต์เพื่อพัฒนาการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาเป็นผลสำเร็จ ได้บทเรียนเสริมหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะนักเรียนและโรงเรียนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ใช้เป็นบทเรียนเสริมหลักสูตรในการพัฒนาการศึกษา ดังนั้น การสืบทอดและการสร้างคุณค่าประเพณีในแต่ละอย่าง การปะทะสังสรรค์หรือการผสมผสานระบบความเชื่อในเชิงประยุกต์ แต่ที่สำคัญจะต้องรักษาเอกลักษณ์ของประเพณีเหล่านั้นไม่ให้เสียรูปหรือขาดสาระสำคัญจนเกินไป

1.4 ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัย พบว่า นวัตกรรมชุมชนต่าง ๆ ในท้องถิ่นยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไข ปรับปรุง ยกเลิก รื้อฟื้น และสร้างขึ้นมาใหม่หลายอย่าง เพื่อพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง สำหรับประเด็นเรื่องของการสร้างทายาทหรือทูตทางวัฒนธรรมคือการเป็นผู้มีความรู้และความชำนาญในการทำไฟตูมกาเพื่อการอนุรักษ์และเป็นประโยชน์ในทางจิตใจ และสร้างมูลค่าพาณิชย์เกิดรายได้แก่ชุมชนต่อไป

2. ผู้นำชุมชนหรือสมาชิกกลุ่ม ควรมีสถานที่แสดงสินค้าหรือใช้สถานที่ ๆ มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด และจำหน่ายสินค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ไฟตุ้มกาและผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่น ๆ ในชุมชนให้ชัดเจน เพื่อเป็นตลาดกลางการค้าในชุมชนเพื่อให้สมาชิกและลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นมีแหล่งติดต่ออย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกาจังหวัดยโสธร นับว่าเป็นการสืบสานความเชื่อความเลื่อมใสที่สื่อแสดงออกมาในรูปแบบการพุทบูชา ธรรมบูชาและสังฆบูชาที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกต่อสิ่งต่างๆ ที่ตนเข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของการสร้างกำลังใจและความเชื่อนั้นก็เป็นเรื่องที่เกิดพฤติกรรมต่างๆ ได้โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและในการบูชานั้นก็เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณูปการของพระรัตนตรัยในขณะเดียวกันก็ยังเป็นจุดกำเนิดของศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามที่ควรสืบสานและสามารถสร้างคุณค่าจากประเพณีจุดไฟตุ้มกาให้เหมาะกับยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม

ค. การวิจัยโครงการย่อย ชุดที่ 3 เรื่อง การเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกของชาวจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกของชาวมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.01) อธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีแหล่งกำเนิดทางพระพุทธศาสนาได้สร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับชุมชน สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน และประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกมีคุณค่าต่อประชาชนทั่วไปและอนุชนรุ่นหลังที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่กับชุมชน ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมเพณีที่ทรงคุณค่าของชุมชน ทำให้ชุมชนมีวิถีการดำรงชีพ การเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างคุณธรรมทางจิตใจ สร้างความรักความสามัคคี สร้างคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกให้คงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนสืบไป

ผลการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ที่ได้จากทัศนคติของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญด้านการทำมาลัยข้าวตอกที่มีมุมมองตรงกันว่า “ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมและเป็นประเพณีอันล้ำคุณค่าของชุมชนเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะตัวของชาวอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร อย่างแท้จริง เพราะว่ามีแห่งเดียวในประเทศไทยที่ได้ปรากฏหลักฐานให้เห็นอย่างประจักษ์ วัฒนธรรมและประเพณีทำให้ชุมชนมีวิถีการดำรงชีพอยู่ดี มีสุข มีความสามัคคีกัน และสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับชุมชน การส่งเสริมและการสร้างวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสร้างความสุขและสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนได้ ดังนั้น

ชุมชนต้องร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืน ช่างทำมาลัย ข้าวตอกกับสมาชิกในชุมชนต้องร่วมมือกันในการพัฒนาฝีมือและผลิตผลหลากหลายใหม่ๆ ของมาลัยข้าวตอกเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายในปัจจุบันเป็นสำคัญ”

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2. เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการเสริมสร้างคุณค่าของประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถี (Inno-Life) โดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการเสริมสร้างคุณค่าของประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีและรูปแบบการส่งเสริมคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น มีอยู่ในระดับมาก อธิบายได้ว่าแนวทางในการเสริมสร้างคุณค่าของประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.10) ส่วนแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกควรเริ่มต้นที่การสนับสนุนกิจกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีของผู้นำชุมชน, การถ่ายทอดความรู้และศิลปะการร้อยพวงมาลัยข้าวตอกของผู้เชี่ยวชาญและความประณีต ความงดงาม และความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ชุมชนมาลัยข้าวตอก และระดับการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีของผู้อาวุโสต่อเยาวชนนับว่าเป็นแรงจูงใจสำคัญและเป็นแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและอยู่คู่กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนรูปแบบการส่งเสริมคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ 3.86) อธิบายได้ว่า รูปแบบหรือวิธีการส่งเสริมคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นได้ดีในชุมชน ประกอบด้วย (1) ผู้นำทางศาสนาต้องมีการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อวัฒนธรรมประเพณีให้โดดเด่นยิ่งขึ้น (2) ผู้นำทางด้านพิธีกรรมต้องเป็นต้นแบบที่ดีในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน (3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนกิจกรรมและประเพณี

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธาชีวัน มั่นทวัน ณ อยุธยา (2558) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง” ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ดังนั้น ชุมชนจึงควรอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้ เพราะว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้เพราะว่ากิจกรรมประเพณีในเทศกาลต่างๆ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน และผลการวิจัยยังพบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยังมีอยู่ในระดับน้อยและหน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3. เพื่อสร้างคู่มือในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถี (Inno-Life) โดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ อนึ่ง เพื่อเป็นการตอบโจทย์การวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยประมวลผล แปลผลการวิจัยที่ได้รับจากข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แล้วนำมาเป็นกรอบในการสร้างคู่มือ (Handbook) ในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์

2) ผู้วิจัยจัดทำโครงร่างคู่มือ (Handbook) ในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์

3) ผู้วิจัยได้นำคู่มือ (Handbook) ในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ (ฉบับร่าง) ไปให้ผู้เชี่ยวชาญและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของคู่มือ พร้อมทั้งปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

4) นำคู่มือในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์มาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม จำนวน 250 เล่ม

5) นำคู่มือในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ ฉบับรูปเล่มไปประยุกต์ใช้ในชุมชนนวัตกรรมวิถีในพื้นที่ของอำเภอพานะชัย จังหวัดยโสธร

6) นำคู่มือ ในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ ไปเผยแพร่ในส่วนงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดยโสธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4. เพื่อนำคู่มือรูปแบบวิธีการส่งเสริมคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมตามหลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น และเพื่อเป็นการตอบโจทย์การวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยได้นำคู่มือในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตกรรมวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ไปประชาสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำคุ้ม และกลุ่มเยาวชน

2) ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มเสวนากลุ่มเยาวชน (Youth) เพื่อขึ้นนำผลการวิจัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งการสร้างเครือข่ายนักประชาสัมพันธ์งานประเพณีหม่อมลัยข้าวตอกของอำเภอพานะชัย จังหวัดยโสธร

3) นำคู่มือในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ ฉบับรูปแบบไปประชาสัมพันธ์และประยุกต์ใช้ในชุมชนนวัตวิถีในเขตพื้นที่ของอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

4) ผู้วิจัยนำคู่มือในการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามหลักนวัตวิถีโดยใช้หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ไปเผยแพร่ในส่วนงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดยโสธร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ

5) นำผลงานวิจัยไปเขียนเป็นบทความวิจัยและบทความวิชาการ ตีพิมพ์ในระบบออนไลน์ (Online) และในวารสารที่ได้รับการรับรอง

6) การติดตามประเมินผลการวิจัยและการประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยในปีถัดไป พร้อมทั้งการรายงานผลให้สถาบันวิจัยญาณสังวรและหน่วยงานที่ให้ทุนการวิจัยได้รับทราบในโอกาสต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยได้จำแนกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 6 ประเด็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ทศนะของปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งสามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่า “ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกนับว่าเป็นเอกลักษณ์และเป็นอัตลักษณ์ที่เฉพาะตัวของชาวอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธรอย่างแท้จริง เพราะว่ามีแห่งเดียวในประเทศไทยที่ปรากฏหลักฐานให้เห็นอย่างประจักษ์ เอกลักษณ์ของความเป็นผู้มีจิตใจที่งดงามและความเลื่อมใสในพุทธศาสนาของชุมชนได้แสดงออกผ่านการทำมาลัยข้าวตอกเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ชุมชนสามารถถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกได้ วัฒนธรรมและประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกทำให้ชุมชนมีวิถีการดำรงชีพอยู่ดี มีสุข มีความสามัคคีกันและสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพแล้ว คนในชุมชนต้องรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ให้คงอยู่กับตนเองหรือครอบครัว รู้จักการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมตามสมควรแก่ฐานะของตนเอง และชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันตลอดไป เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างชุมชนให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และมีความอย่างยั่งยืน”

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้เชี่ยวชาญ (ช่าง) ด้านมาลัยข้าวตอกน่าจะมีการผลิตสื่อเกี่ยวกับการทำมาลัยข้าวตอกในรูปแบบต่างๆ เช่น การลงใน YouTube การลงในสื่อออนไลน์ (Online) สื่ออินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นต้น เพราะเท่าที่เห็นมีสื่อประเภทนี้จำนวนน้อยมาก

1.2 สถานศึกษาในพื้นที่ควรจัดการเรียนการสอนการทำมาลัยข้าวตอกในทุกระดับการศึกษา เช่น ประถม มัธยม กศน. วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนต้องเป็นกำลังสำคัญในอนาคตของชุมชน

1.3 การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมกับจังหวัดอื่นๆ พร้อมทั้งการนำเสนอผลิตภัณฑ์สินค้ามาลัยข้าวตอกอย่างต่อเนื่องในระดับชาติและระดับโลก

1.4 สถานการณ์โลกในยุคปัจจุบันนี้ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) สื่อโลกออนไลน์ (Online) เป็นต้น คนในชุมชนจะมีวิธีการปรับตัวอย่างไรบ้าง

1.5 ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการสร้างเครื่องมือ (นวัตกรรม) ในการผลิตมาลัยข้าวตอก หรือการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความคงทน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถขยายต่อไปในทิศทางที่กว้างมากขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาองค์ความรู้และสร้างรูปแบบวิธีการเสริมสร้างคุณค่าของอารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ผู้ทำวิจัยจึงขอเสนอแนะประเด็นสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งได้จากโครงการวิจัยย่อยทั้ง 3 โครงการ ในประเด็นต่อไปนี้

ก. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งเกิดจากการวิจัยเรื่องการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ดังนี้

1) ควรมีการศึกษาวิจัยการเสริมสร้างรายได้ของชุมชนวิถีวิถีประเพณีท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในระดับจุลภาคและมหภาค

2) ควรศึกษารูปแบบการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมจากประเพณีในสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) หรือระบบออนไลน์ (Online)

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งเกิดจากการวิจัยเรื่องการสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตุ้มกา จังหวัดยโสธร

1) ควรมีการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมเปรียบประเพณีจุดไฟตุ้มกากับประเพณีที่มีลักษณะเดียวกันเช่น ไหลเรือไฟ เป็นต้น

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสุนทรียภาพในประเพณีท้องถิ่น เช่น สุนทรียภาพในประเพณีจุดไฟตุ้มกา

ค. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งเกิดจากการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างคุณค่าประเพณีทำมาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้

1) ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการสร้างเครื่องมือ (นวัตกรรม) ในการผลิตมาลัยข้าวตอกหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความคงทน เป็นต้น

- 2) ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมกับจังหวัดอื่นๆ พร้อมทั้งการนำเสนอผลิตภัณฑ์สินค้ามาลัยข้าวตอกอย่างต่อเนื่องในระดับชาติและระดับโลก
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัยด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและการอบรมทักษะเกี่ยวกับนวัตกรรมมาลัยข้าวตอก
- 4) ควรมีการศึกษาวิจัยการเสริมสร้างรายได้ของชุมชนนวัตวิถีมาลัยข้าวตอกอย่างยั่งยืนในระดับจุลภาคและมหภาค
- 5) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมจากประเพณีหม่อมมาลัยข้าวตอกในสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) หรือระบบออนไลน์ (Online)

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยชุด เรื่อง “อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง” และมีโครงการวิจัยย่อย จำนวน 3 โครงการ คือ (1) การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ (2) การสืบสานและการสร้างคุณค่าประเพณีจุดไฟตูมกาจังหวัดยโสธร และ (3) การเสริมสร้างคุณค่าประเพณีหม่อมมาลัยข้าวตอกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยคณะผู้วิจัยได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และสถาบันวิจัยญาณสังวร และดำเนินการวิจัยจนแล้วเสร็จ รวมทั้งการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบูรณาการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในจังหวัดยโสธรและจังหวัดใกล้เคียง คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณหน่วยงานต้นสังกัด บุคลากรและผู้มีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา คำผา. (2561). **แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). **Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา.
- ชนาวี ดลรัฐ และคณะ. (2560). การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมบุญสงกรานต์เพื่อพัฒนาการศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา. **วารสารชุมชนวิจัย**, 11(3):95-109.
- เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์. (2550). **เอกสารการเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประเพณีสยาม. (2562). **ประเพณีไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2564 จาก <http://siamtradition.blogspot>.

- สุดชีวัน นันทวัน ณ อยู่ธยา. (2558). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง**. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช). (2542). **นวัตกรรมในภาคบริการ นวัตกรรม: กุญแจสู่ความสำเร็จของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- บจก. ปิยวัฒนา. (2564). **Snowball Sampling Technique: การเรียนรู้และเข้าถึงชุมชนด้วยการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปากในวิจัยแบบ PAR**. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2564 จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/428764>
- Enable survey. (2564). **การสุ่มตัวอย่าง (Sampling)**. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2564, จาก: https://www.enablesurvey.com/article-detail/5_e0_9_8_3_3_6_-6_8_6_a-4_fbd-8_8_b1_-cc80636f5d80/sampling